

felszerelni s megvilágítani. Előadását ezúttal is szívesen fűszerezi tudós kuriózumokkal. Rég érzett szükségletet elégít ki műve, nemcsak tanárok és tanulók fogadhatják örömmel, hanem bízvást fordulhat hozzá okulás végett bárki, aki irodalmi műveltségének tudatosítására törekszik.

— s — s.

Dr. Czakó István: *A világsajtó multja és jelene.* Előszóval ellátta Horváth Jenő. (Külgügyi Könyvtár VII.) Platon a politikával foglalkozóknak azt ajánlotta, hogy tanulmányozzák gondosan a népgyűlésnek, „ennek a nagy, szilaj állatnak” tulajdonságait, tapasztalják ki, milyen a természetete, mik a vágyai, mikor szelíd, mikor vad, hogyan lehet rá hatni? Akkor még nem volt sajtó, akkor a politikát még nem a szerkesztőségi szobákban csinálták, hanem a piazcon. A mai politikusoknak talán Platon is elsősorban a sajtó tanulmányozását ajánlaná figyelmükbe. Azoknak pedig, kik a magyar sorsot irányítják, bizonyára egyenesen kötelességükké tenné a világsajtó beható ismeretét.

A világsajtó szó is már valahogy ellenségesen hangzik a magyar fülnek. Nem ok nélkül, mert mi a bőrünkön éreztük és érezzük annak a szállóigének igazságát, hogy a sajtó nagyhatalom. Katonáinkat nem az entente fegyverei győzték le, hanem az entente zsoldjában álló sajtó ólombetűi. Csak el kell olvasni a három évvel ezelőtt megjelent angol beszámolásban — *Secrets of Crewe House* — a Northcliffe-féle sajtópropaganda szervezésére és működésére vonatkozó utólagos leleplezéseket. Messzelátó ellenségeink a legnagyobb gonddal állapították meg azokat az elveket, melyeknek alkalmazásával azután a központi hatalmak ellenállását letörték. Ma a százféléképen kínzott legyőzöttek az a becsapottság keserű érzésével gondolhatnak azokra a szép jelszavakra, melyekkel a „világsajtó” annak idején gúzsba kötötte erejüket.

Czakó Istvánnak nagy gonddal összeállított könyve nem szoros értelemben vett sajtópolitikával foglalkozik, hanem inkább az e téren való tájékozódáshoz szükséges tudnivalókat tartalmazza. A bevezető fejezetek után, melyek röviden a világsajtó történetét, a sajtópropaganda

és sajtópolitika fontosságát tárgyalják, következik a könyv tulajdonképeni törzse: a világ összes országainak — köztük legrészletesebben Magyarországának — sajtóviszonyait tárgyaló fejezetek, a nevezetesebb sajtótermékek felsorolásával.

A magyar külgügyi társaság nagy szolgálatot tett Czakó könyvének kiadásával, mert így a magyar közönség megismerheti azt a sokat emlegetett, de csak kevesektől tanulmányozott mechanizmust, amire külső és belső ellenségeink lépten-nyomon hivatkoznak. Ha Csonka-Magyarországot valaha Magyarországgá akarjuk tágítani, akkor ismernünk kell ellenségeinket és barátainkat. A világsajtó ma általában véve ellenségünk: a magyar reményeket teljesen letérni óhajtók félelmetes harci eszköze. Ez soká így nem maradhat: ilyen hatalmas ellenféllel a nagy német nép sem tudott megbirkózni. Nekünk a világsajtót barátunkká kell tennünk, mint ahogyan régebben, pár évtizeddel előbb csakugyan barátunk volt. Mert igaz ugyan, hogy a magyar föltámadásnak legbiztosabb záloga a magyar erő, de a magyar erő csak akkor acélozódhatik ebben a fojtogató gyűrűben ellenállhatatlanná, ha a népek közvéleménye, a világsajtó rokonszenve is támogatja szabadságharcát.

— i. — f.

Dalmady Győző költeményei. (Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Budapest. Évn.) A Kisfaludy-Társaság kegyeletének szép jele ez a kötet, melyben a hét évvel ezelőtt elhunyt s félszázadon át buzgó és érdemes tagjának verseiből kötött bokrétát a mai kor számára. Ez a kor, mely könnyedén és szórakozottan halad el a multnak Dalmady költszeténél sokkal nagyobb értékei mellett is, aligha fogja különösebb figyelmére méltatni ezt a szerény ajándékot, de az irodalmunkat igazán szerető és gondosan vizsgáló keveseknek bizonyára kedves lesz.

Dalmady, noha működése átnyúlik a huszadi századba, tulajdonképen a hatvanas és hetvenes évek költője nemzedékéhez tartozott. Ekkor hatott legjobban s verseit is ekkor gyűjtötte össze (1876). Ilyen teljes gyűjteményüket azóta sem adta, csak hazafias versei láttak napvilágot külön kötetben (1894). Ez azóta

még három kiadást ért, ami arra mutat, hogy a huszadik században is akadt számos olvasója s így nem volt olyan elfeledett költő, mint ma sokan gondolják.

A Kisfaludy-Társaság ebben a kötetben egész költői pályáját (1856—1914.) be akarta mutatni. A gyűjtemény nem foglalja magában a költő minden versét, pedig egy tömöttebb szedésű, vaskosabb kötetbe össze lehetett volna gyűjteni valamennyit, s az előbbi kiadásokból, a kéziratokból s az egykorú szépirodalmi lapokból minden vers keletkezési dátumát megállapítva, időrendben adni őket. Így legalább volna egy, az irodalomtörténetíróknak is becses teljes Dalmady-kiadásunk, amilyenre most már alig számíthatunk. Azért így is köszönet a gyűjteményért, melyet Sajó Sándor rövid, tapintatos s a költő és olvasó közé nem toladó bevezetése nyit meg s Dalmady sikerült arcképe díszít.

Dalmady azt mondja magáról, hogy csak a szív szavára s a kötelesség parancsára hallgatott, hogy elvet, hitet nem csereberélt, s hogy háromra vágyott életében: szabadságra, barátságra és szerelemre. Ezekből a más költők verseiben is gyakran felbukkanó önvallomásokból is láthatjuk, hogy nem volt eredeti nagy egyéniség, aki új utakat akart volna törni. Mint régi nemesi család sarja, szívében mindig konzervatív maradt: hazáját szerető s ügyét nagy kötelességérzettel szolgáló, a szerelem és a családi élet eszményi tisztaságáért hevülő, a nemzeti mult minden értékét megbecsülő, gondolkodásában és jellemében kifogástalan úriember. Egyéniségének alig lehetett volna jellemzőbb és megfelelőbb kerete Pest vármegye székházánál, hol negyven esztendeig lakott mint a megye legjelesebb főhivatalnokainak egyike. Ezek a régi nemesi világ sok-sok kedves és nagy emlékéiről regélő vén falak kétségkívül erősen inspiráló és jellemformáló hatással voltak rá. Nem esoda, hogy ebben a környezetben a szabadságharc és a Bach-korszak emlékeinek hatása alatt ellenzéki magyarrá vált, akinek Kossuth Lajos volt az eszménye és szellemi vezére, aki gúnyjal és elégedetlenül fogadta a kiegyezést, gyűlölte a rossz osztrák szomszédot, bizalmatlanul tekintett az uralkodóra, s akinek ideál-

ja a Mátyáshoz hasonló nagy és benünket megértő nemzeti király kormányozta független Magyarország volt. Igen jellemző különben ellenzékiességére, hogy mihelyt az uralkodó kissé közeledni látszott a nemzethez, pl. a szegedi árvízkor, vagy az 1885-i kiállításkor, rögtön meleg érzéssel fordul feléje és jobb jövőt remél. Mennyire igazán magyar vonás!

Hazafias lírája ezekből az érzelmekből táplálkozott s hű kísérelése volt a nemzeti élet minden fontosabb mozzanatának az ötvenes évektől kezdve. Verseiben aggódik, lelkesít, kitartásra int, óv a pártoskodástól, elsiratja nagyjainkat, gúnyol és ostoroz, ha kell, s mindegyikben éltetően izzik igaz és öntetlen hazaszeretete. Bizonyára sok bennünk a konvencionális szólam s kevés az erő és lendület, de ez a nemes hazaszeretet tiszteletreméltókká teszi őket s azt se feledjük, hogy a maguk korában nem egyszer kifejezői voltak a nemzeti közhangulatnak.

Dalmady nem tartozott a mély gondolkodók közé. Reflexív költeményei leggyengébbek, mert a bennük megénekelte gondolatok közhelyek s kifejezésük sem művészi.

A kifejezés művészetlensége általában egyik legfelölőbb gyengéje Dalmady költészetének. Érzelmei ritkán fokozódnak szenvedélyekké, s ha ilyeneket akar kifejezni, túlzásba, dagályba esap, pl. mikor a napot, holdat, csillagokat aposztrofálja, hogy álljanak meg, „tovább menni sükségtelen“, hiszen megvan, amit kerestek, az igazi boldogság az övék. Máskor meg egészen erőtlenné válik, pl. mikor gyűlöletről, megvetésről, összetipratásról beszél s könnyed, dalszerű, refrénes formában teszi. Néha egy képnek erőltetett tovább-üzése-fűzése sérti művészi érzékünket, néha egy torz költői ötlet, pl. mikor azt óhajtja, hogy tél lenne s a szerelmes virág és madár „hidegülnének el“, ő átvénne érzéseiket szeretni kedvesét „mindvalamennyivel“. De mindezeknél jobban bánt benünket kifejezéseinek gyakori prózaisága, színtelen pongyolasága. Az ilyen nyelvért a múzsa bosszút áll a költőn.

Verselni símán versel, nem különös művészettel s nem mindig gondosan (néha ritmusa meg-megsíklik, rímei süketek), de általában véve

kellemes harmóniák csendülnek ki strófáiból.

Azok a legjobb versei, melyekben nem akar magasabbra szárnyalni, mint amennyire ereje engedi, amikor gyöngéit, egyszerű érzéseit és hangulatait énekli. Ezért szerelmi lírája jóval értékesebb a hazafianál. Inkább a szerelem csendes boldogságának dalosa, mint csalódásainak és boldogtalanságának, bár ezeket is megénekli. A kedves alakját körülölelő gyöngédséget néha megkapó hangon tolmácsolja s főként családi boldogságának meleg-zínű képeivel tud verőfényt sugározni a mai olvasó szívébe is.

Különösen szépek azok a versei, melyek egy-egy kis jelenetnek lehelletszerű bájával hatnak, vagy amelyekben finomárnyalató hangulatképeket fest az éjjelről a pacsirtaszótól hangos hajnalról, a csöndes temetőről vagy az ifjúságára mélán visszaemlékező lélekről.

Ezek bizonyítják legbeszédesebben, hogy Dalmady, ha ritkán tudott is a művészet nagyobb magaslataira emelkedni, nemes és finom költői lélek volt.

Szinnyei Ferenc.

Mályusz Elemér: Turóc megye kialakulása. Ez a tanulmány, mely széleskörű levéltári kutatások alapján a külföldi analógiák s település- és gazdaságtörténeti kutatások megállapításainak szerencsés értékesítésével készült, oly rendkívül becses eredményekkel szolgál, amelyek méltán tarthatnak szélesebb körű érdeklődésre is számot; kívánatos is, hogy minél jobban átmenjenek a magyar köztudatba.

Turóc megye területe annak a hatalmas királyi magánuradalomnak volt része, amely Zólyomon kívül magában foglalta Liptó és Árva területét, sőt Hont és Bars északi részét is. A dél felől előnyomuló magyarság már talált lakosságot e területen, mely eredetileg az országválasztóközön, a gyepüvonalon kívül esett, de hogy békés foglalással jutott birtokába, annak ép a szláv lakosság kontinuitása a kétségtelen bizonyítéka.

Érdekes azonban, hogy úgy Liptóban, mint Turócbán a szláv nevű telepek nem a fensíkokon, hanem az ezeket szegélyező dombos, erdős részekben találhatók, ami arra mutat,

hogy ezek csak állattenyésztéssel, halászáttal és vadászattal foglalkoztak. A műveletlenül hagyott sík területek eladományozása, betelepítése a tatárjárás után indult meg, még pedig tervszerű módon a központi hatalom részéről, mely egyfelől a hadi elemet akarta ezzel szaporítani, másfelől pedig az ország gazdasági s következőleg politikai hatalmának megerősítését célozta vele. Ezeknek a legnagyobbbrészt magyar eredetű telepéseknek — jobbágyfiúknak — elhelyezkedése sem történt a szláv elem rovására, mert hisz azt a sík területet vették művelés alá, amelyet ezek parlagon hagytak.

Ezeket a katonáskodó jobbágyfiúkat azonban, — akik a társadalmi fejlődés végső fokán köznemesekké váltak, — már nem a királyi magánuradalom, hanem a királyi vármegyei szerkezet kapcsolta össze, amelyből azután, mint az ország többi részén már sokkal korábban, a nemesi vármegye autonóm szervezete alakult ki. Ez azonban már nem maradhatott azon az óriási területen egységes, decentralizálódni kellett, ami az önálló geográfiai egységek — Zólyom, Turóc, Liptó — szerint történt meg a XIV. század első felében.

Szerzőnk nem tagadja, hogy a honfoglaláskor volt itt már kis számú szláv lakosság, de megállapítja viszont, hogy ez a legkevésbé sem volt autochton — aminthogy újabban megafolták a csehek autochton voltáról hangoztatott véleményt is — hanem csak a legutolsó megszállóréteg a magyar honfoglalás előtt. Azt a nagyjelentőségű kultúrmunkát azonban, amelynek eredménye a földművelésnek meghonosítása s ennek folytán a fensíkoknak benépesítése volt, a dél felől betelepülő magyarság végezte el. „Ez a magyarság adta meg a megyének magyar jellegét a XIV. században, ez lett egyidejűleg önkormányzati szervének kifejlődésével a magyar kultúra terjesztője, a magyar államnak jobbanrosszban hosszú századokon keresztül hűséges tagja, erős vára.“ Igaz, hogy a szláv környezetben a jobbágyfiúk utódai később eltűntesodtak; az azonban bizonyos — írja Mályusz —, hogy érzésben nem változtak meg: szlávok családi nevük mellett is mindenkor rendíthetetlen hívei voltak magyar hazájuknak.

Mint a könyv címlapján látható